

KIELEMME KÄYTÄNTÖ

Partisiippirakenteen subjektiivisesta predikatiivista

Kieliopit ja kielenoppaat antavat partisiippirakenteen predikatiivin muodosta miltei yhtäläiset ohjeet. Ojajärvi (Setälä — Nieminen — Ojajärvi, Suomen kielen oppikirja, 16. painos, kpl. 207:3) toteaa lyhyesti partisiippirakenteen predikatiivin olevan »samassa sijassa kuin sivulauseessa». Muut kieliopintekijät ovat varovaisempia ja myöntävät partisiippirakenteen predikatiivin voivan olla *n*-päätteisessä akkusatiivissakin, jos rakenteella ja hallitsevalla lauseella on eri subjekti. Suositeltavaksi käytännöksi kaikki esittävät, että partisiippirakenteen totaalinen subjektiivinen predikatiivi on nominatiivissa eli samassa sijassa kuin vastaavasta *että*-lauseessa (Haila — Isoniemi, Suomen oppikirja, 5. painos, kpl. 250 B; Kettunen — Vaula, Suomen kielioppi, 12. painos, kpl. 272; Penttilä, Suomen kielioppi, kpl. 459; Setälä, Suomen kielen lauseoppi, 13. painos, kpl. 120:5; Pulkkinen, Asiasuomen opas s. 103; Saarimaa, Kielenopas, 5. painos, s. 157; ks. myös Rapola, Virittäjä 1939 s. 293—294, 1945 s. 283—284 ja Sadeniemi, Kielivartio s. 56).

Setälän Suomen kielen lauseoppi ja ilmeisesti sen luoman perinteen mukaisesti Hailan — Isoniemen, Penttilän, Setälän — Niemisen — Ojajärven kieliopit sekä Pulkkinen ja Saarimaan kielenoppaat (samoin Rapola ja Sadeniemi mainituissa kirjoituksissaan) antavat näytteitä vain adjektiivisesta predikatiivista, esim. *Toivon sinun olevan huolellinen* (tai: *huolellisen*). Kettusen — Vaulan kielioppi soveltaa suositusta myös substantiiviseen predikatiiviin, esim. *Luulin sinun olevan viisaampi mies* (tai: *viisaamman miehen*). Hakulinen (Suomen kie-

len rakenne ja kehitys, 2. painos, s. 548) luettelee sekä adjektiivisistä substantiivipredikatiivillisista näytteistä. Näiden mukaan totaaliset adjektiiviset predikatiivit saattavat olla joko nominatiivissa tai *n*-päätteisessä akkusatiivissa, esim. *Luulin hänen olevan terve* (tai: *terveen*); huom. kuitenkin vain nominatiivissa: *Myöntänet olleeni kaukonäköinen* (vaikka hallitsevalla verbillä ja partisiippirakenteella onkin eri subjekti). Sen sijaan totaalisen substantiivisen predikatiivin esimerkit Hakulinen on valinnut sellaiset, ettei niistä voi päätellä, soveltuvatko myös ne olla muussa sijassa kuin nominatiivissa, esim.: *Tiesithän ollessi ainoa hakija* (predikatiivi subjektin sijassa, koska hallitsevalla verbillä ja rakenteella on sama subjekti); *Luulin heidän olevan ainoat kannattajamme* (predikatiivi monikollinen ja siksi monikon nominatiivin muotoinen).

Mainittujen teosten laatijat — paitsi Kettunen — karttavat ottamasta kantaa partisiippirakenteen totaaliseen substantiiviseen predikatiiviin. Ilmeisesti he edellyttävät sen sopeutuvan tehtyihiin kaavoihin, vaikka asian ei välttämättä tarvitse näin olla. Ongelman valaistumiseksi otan esimerkkejä äskettäin lukemistani ylioppilaiden harjoitusaineista ja sanomalehdistä.

1) *Etymologisesti demokratian [subjektiossa] katsotaan olevan hallinnan järjestelmä [predikatiivi], jossa kansalla on päättävä valta = kansanvalta (demos = kansa; krates = hallita).*

2) *Kasvatukseen voidaan olettaa olevan tärkeimmän vajeamielisten oppimiskykyyn vaikuttavan tekijän.*

3) *Voitaisiin ajatella kirjoituksen oleen vain sopivan välikappaleen eikä perussyyn Chydeniuksen poistamiseksi valtiopäiviltä.*

4) *Festinger esittää päätöksenteon olennaisen piirteen [predikatiivi] olleen valinnan [subjektiosaa].*

5) *Grotensfelt sanoo Koskisen nähneen tapahtuman liian suppeana, koska tämä väitti sen ansion olleen ainoastaan ihmiskunnan vapauttamisen kirkon holhouksesta.*

Esimerkkilauseita vastaavien *että*-lauseiden subjekti ja predikatiivi ovat nominatiivissa (- - *että demokratia on - - järjestelmä - - jne.*). Ensimmäisen esimerkin predikatiivi on nykysuosituksen mukaisessa muodossa; toisen ja kolmannen esimerkin predikatiivien sija on kait muunnettavissa kielitajua loukkaamatta nominatiiviksi. Näissä tapauksissa predikatiivi seuraa subjektiosaa, ja itse rakenteet yhtenevät vastaaviin adjektiivipredikatiivillisiin (vrt. esim. rakennetta *Voitaisiin ajatella kirjoituksen olleen sopiva (tai: sopivan)* kolmanteen esimerkkiin. Huomattakoon ettei hallitsevan verbin luonne tunnu vaikuttavan predikatiivin muotoon (vrt. - - *demokratian katson olevan hallinnan järjestelmä (tai: järjestelmän) - - jne.*).

Neljannen ja viidennen esimerkin rakenteet ovat nähdäkseni toisentyypisiä: *subjektiosaa*. Tämän osoittaa mm. se, että neljännen esimerkin *piirteen-* ja viidennen *ansion-*muoto ovat rakenteiden ajatussisällön (ts. jäsenyys-suhteen) häiriintymättä muunnettavissa *essiiviin* (eli predikatiiviadverbiaaliksi): 4) - - *päätöksenteon olennaisena piirteenä olleen valinnan*; 5) - - *sen ansiona olleen ainoastaan ihmiskunnan vapauttamisen kirkon holhouksesta* (vrt. Numminen, Eräistä lauseenjäsenyksen seikoista, Sananjalka 1 s. 32—36).

Neljättä ja viidettä esimerkkiä vastaava adjektiivipredikatiivillinen rakente lienee harvinainen — käytettävissäni

ei ole yhtään tekstistä poimittua näytettä —, mutta kuitenkin mahdollinen. Jos vaikkapa neljännen esimerkin predikatiivi määritteineen korvataan asiassältöön sopivalla adjektiivilla, päädytään seuraavaan: - - *vaikean olleen valinnan*.

Neljannen ja viidennen näyterakenteen substantiiviset sekä näitä vastaavan tyyppin adjektiiviset predikatiivit tuskin ovat väkivallatta muunnettavissa nykyisen yleissuosituksen mukaiseen nominatiiviin.

Professori Terho Itkonen huomautti virkaanastujaisesitelmässään, »että nykysuomalaisen kielitajun on perin vaikea erottaa predikatiivitapauksia subjektitapauksista» (Suomalainen Suomi 3, 1966 s. 163). Samoja käytännön ongelmia pohti Numminen mainitussa kirjoituksessaan (mts. 32—36). Yksinkertaistettu partisiippirakenteen predikatiivisäntö on mutkistanut jo ennestään kiperää tilannetta. Terho Itkonen osoittaa, miten ne »jotka ovat oppineet kirjoittamaan *Luulisi hänen olleen viisaampi*, ovat yhä yleisimmin ruvenneet kirjoittamaan myös tähän tapaan»:

6) *Tutkimukset ovat osoittaneet lisääntyneellä lämpötilalla olevan suorituskykyä parantava vaikutus.*

Esimerkin *vaikutus-*muoto hahmottuu predikatiiviksi, vaikka se on eksistentiaalisen partisiippirakenteen totaalinen subjektiosaa, jonka sija riippuu hallitsevasta verbistä, ja tämän mukaan sen tulisi olla *n-*päätteinen akkusatiivi.

Vastaavanlainen sekaannus on hyvävä vauhtia leviämässä myös nyt käsittelemiini tapauksiin Kirjoittajat ovat oppineet kieliopista ja kielenoppaista vain sellaisen partisiippirakenteen tyyppin, jossa predikatiivi seuraa subjektiosaa ja jossa totaalinen predikatiivi voi aina olla myös nominatiivissa. On täysin odotuksenmukaista, että he siis kirjoittavat tavallisesti näin:

7) *Alpo Silander väittää primaarinsyyn luopumiseen olleen Beckerin raskasmielisyys.*

8) *Länkelä totesi neljännen luokan taroituksen olevan tietojen kehittäminen ja opettajakokemuksen saanti.*

9) *Aivovaurion tyypillisen piirteen sanotaan olevan kyvyttömyys muistaa visuaalisia ärsykeitä, mm. geometrisia kuvioita, joita testissä käytetään.*

Rakenteet lienevät tyypiltään neljännen ja viidennen esimerkin kaltaisia; tällöin seitsemännen näytteen *raskamielisyys*, kahdeksannen *kehittäminen ja saanti* ovat subjektiosia, joiden muodon tulisi normaalisti olla *n*-päätteinen (vrt. *A. S. väittää primaarina syynä luopumiseen olleen Beckerin raskamielisyyden*, mutta: *A. S. väittää Beckerin raskamielisyyden olleen primaari syy* (tai: *primaarin syyn — primaarina syynä) luopumiseen*). Näytteiden kirjoittajat lienevät kuitenkin hahmottaneet — oppinsa mukaisesti — viimeisen substantiivin totaaliseksi predikatiiviksi ja muovanneet sen nominatiivin kaltaiseksi. Vaihtumattoman nominatiiviasuisuuden suoranaista vakiintumista näihin tyypeihin edistää toisaalta se seikka, että subjektiosia (samoin kuin predikatiivi) saattaa täysin luonteavastikin olla nominatiivissa (ilmiön taustaa valaisee Terho Itkonen mainitussa esitelmässään). Hallitseva verbi nimittäin vaikuttanee subjektiosan muotoon (ks. varsinkin 9. esimerkkiä ja vrt. seuraavia: *Urheilijan tavoitteen (~ tavoitteena) väitän olevan vahvan sydämen — väitetään olevan vahva sydän | mutta: Vahvan sydämen väitän | väitetään olevan urheilijan tavoite* (tai: *tavoitteen ~ tavoitteena*); vrt. Setälä, Suomen kielen lauseoppi, 13. painos, kpl. 120: 3 ja Hakulinen, Suomen kielen rakenne ja kehitys, 1. painos, II s. 201).

Partisiippirakenne on sanonnan tiivyyteen pyrkivien kirjoittajain suosiossa, eikä varmasti ole mitään syytä yrittää hillitä sen yhä lisääntyvää yleistymistä. Partisiippirakenteen predikatiivin nykyisen muotosuosituksen yksioikoinen noudattaja joutuu kuitenkin toimimaan milteipä Prokrusteen tavoin: silloin kun kieli ei ota sopiakseen luonteensa vas-

taiseen kaavaan, on hakettava muutta mutkitta liiat pois. Jotta tällaisesta päästäisiin, olisi partisiippirakenne alistettava kyllin laajaan materiaaliin perustuvaan erityistutkimukseen, jossa sen nykyinen perin juurin selvitetäisiin.

*

Edellä julkaistun kirjoituksen ytimen esitin alustukseksi Kotikielen Seuran kokouksessa 9. helmikuuta 1967. Keskustelussa johon osallistuivat mm. seuran esimies professori Terho Itkonen, apulaisprofessori Veikko Ruoppila ja maisteri Esko Koivusalo, kiinnitettiin huomiota tarkasteltuja rakenteita vastaavien väitöslauseiden ambivalenttisuuteen. Ongelman valaisemiseksi otan muutamia koelauseita, joilla saatetaan ilmaista kahta eri asiaa: *Mies on Kettunen*: (1) *Mies (tuo tuolla ~ josta oli puhe tjs.) on Kettunen* (vrt. *Miehet ovat Kettusia*), (2) *Mies (= 'miehekäs') on Kettunen* (vrt. *Miehiä ovat Kettuset*) | *Varpunen on lintu*: (1) *Varpunen (lajina) on lintu* (vrt. *Varpuset ovat lintuja*), (2) *Varpunen on (tuo) lintu* (vrt. *Varpusia ovat linnut*) | *Ystäväni on runoilija*: (1) *Ystäväni (tuo tuolla tjs.) on runoilija* (vrt. *Ystäväni ovat runoilijoita*), (2) *Ystäväni (eikä toki vihollinen tjs.) on runoilija* (vrt. *Ystäväni ovat runoilijat*) | *Valtiovarainministeri on Koivisto*: (1) *Valtiovarainministeri (tuo tuolla tjs.) on Koivisto* (vrt. *Valtiovarainministerit ovat Koivisto ja Alenius*), (2) *Valtiovarainministeri (= -ministerinä) on Koivisto* (vrt. *Valtiovarainministereitä ovat Koivisto ja Alenius*) | *Pojan nimi on Pekka*: (1) *Pojan nimi (tuo esim. nimipäiväluettelossa) on Pekka* (vrt. *Poikien nimet ovat Pekka ja Paavo*), (2) *Pojan nimi (= nimenä) on Pekka* (vrt. *Poikien nimiä ovat Pekat ~ Pekka ja Paavo*).

Ykköstupauksissa *mies, varpunen, ystäväni, valtiovarainministeri* ja *nimi* ovat kieliopillisia subjekteja; *Kettunen, lintu, runoilija, Koivisto* ja *Pekka* ovat predikatiiveja. Kakkostapauksissa jäsenyysuhde on päinvastainen, mikä ilmenee mm. monikollisista vertailukohteista.

Minkä tahansa kuvatuontyyppisen, irrallisen lauseen voi jäsentää kahdella tavalla. Asiayhteyteen sitoutuneena lauseella on tietty viestintätehtävä ja tämän-

mukaisesti vain yksi jäsennyshahmo (ks. Ravila, Virittäjä 1944 s. 105—131, etenkin s. 112 ja 120).

SAKARI VIHONEN